
Inhoud

- 1 Inleiding: wat is kunstfilosofie? 19**
- 1.1 De actualiteit van de kunstfilosofie 19
- 1.2 De termen kunstfilosofie en esthetica 21
- 1.3 Kunstfilosofie versus kunstwetenschap 22
- 1.4 Kunstkritiek versus kunstfilosofie 24
- 1.5 De ideaaltypische invalshoeken in de kunstfilosofie 26
- 1.6 Becommentarieerd literatuuroverzicht 30

Deel 1

Het wezen van de kunst:

klassieke antwoorden op de vraag 'Wat is kunst?'

- 2 De nabootsingstheorie 37**
- 2.1 Inleiding 37
- 2.2 Plato's theorie over de 'mimesis' 40
 - 2.2.1 Kunst als 'imitatie van de imitatie' 41
 - 2.2.2 De eenheid van het Ware, het Schone en het Goede 42
 - 2.2.3 Veroordeling van de kunst als mimesis 42
- 2.3 De nabootsingstheorie: van idealisme naar realisme 43
 - 2.3.1 Een eerste fundamentele kritiek op de nabootsingstheorie: Ernst Gombrich 45
 - 2.3.2 Een tweede fundamentele kritiek op de nabootsingstheorie: Nelson Goodman 46
- 2.4 Kort intermezzo: de complexiteit van de waarneming 47
- 2.5 Het atelier van de kunstenaar: Giacometti en het gevecht met de 'mimesis' 48
 - 2.5.1 Imitatie van de imitatie 49
 - 2.5.2 Optische illusie 50
 - 2.5.3 De volmaakte weergave van het zien 50
- 2.6 Becommentarieerd literatuuroverzicht 52

- 3 Expressietheorieën 55**
- 3.1 Inleiding 55
- 3.2 Kunst als prikkeling van het gemoed: Leo Tolstoj (1828-1910) 57
- 3.3 Bezwaren tegen Tolstois theorie 59
- 3.4 Kunst als zelfexpressie van de kunstenaar: de Croce-Collingwoodtheorie 60

-
- 3.4.1 Geschiedfilosofie 60
 - 3.4.2 Kunstfilosofie: de CC-theorie 62
 - 3.4.3 Kunst als zelfexpressie 62
 - 3.4.4 Het kunstwerk als zuiver geestelijk product 64
 - 3.4.5 Kunstbeschouwing als 'herscheping' of 'herbeleving' 64
 - 3.5 Bezwaren tegen de Croce-Collingwoodtheorie 66
 - 3.5.1 Onhoudbaarheid van de centrale stelling 66
 - 3.5.2 Verwaarlozing van het medium 66
 - 3.5.3 Onmogelijkheid om de oorspronkelijke intuïtie te achterhalen 68
 - 3.6 Kort hermeneutisch intermezzo: de complexiteit van de interpretatie 69
 - 3.7 Het atelier van de kunstenaar:
Joseph Kosuth als eigentijdse exponent van de CC-theorie 71
 - 3.7.1 Het wezen van de kunst is de idee 73
 - 3.7.2 Uiterlijke verschijningswijze onbelangrijk 74
 - 3.7.3 Dialoog tussen kunstenaar en zijn publiek 74
 - 3.8 Becommentarieerd literatuuroverzicht 79

 - 4 Formalisme 83**
 - 4.1 Inleiding 83
 - 4.2 Eduard Hanslick over schoonheid in de muziek 85
 - 4.2.1 Kernidee 87
 - 4.2.2 Vorm en inhoud zijn identiek 87
 - 4.2.3 Muziek is geen expressie 88
 - 4.2.4 Muziek is geen mimesis 89
 - 4.2.5 De taal van de muziek is autonoom 90
 - 4.2.6 In esthetisch opzicht is alleen de instrumentale muziek belangrijk 90
 - 4.3 Bezwaren tegen Hanslicks theorie 91
 - 4.3.1 Argumentatie ten gunste van de autonomie niet steekhoudend 91
 - 4.3.2 Onderschatting van de symbolische aard van de muzikale taal 91
 - 4.3.3 Muzikale expressie niet inzichtelijk 92
 - 4.4 Clive Bell en Roger Fry over 'significante vorm' 93
 - 4.4.1 Kernidee 94
 - 4.4.2 Kunst is geen nabootsing 94
 - 4.4.3 Kunst is geen zelfexpressie 95
 - 4.4.4 Kunst drukt het onzegbare uit 97
 - 4.5 Bezwaren tegen de Bell-Frytheorie 98
 - 4.5.1 Cirkelredenering 98
 - 4.5.2 Dubbelzinnigheid ten aanzien van de representatie 99
 - 4.5.3 Onderschatting van de emotionele en intellectuele context 100
 - 4.5.4 Dubbelzinnigheid ten aanzien van expressie 100
 - 4.5.5 Identiteit van vorm en inhoud onhoudbaar 101

- 4.6 Het atelier van de kunstenaar:
 - Paul van Ostaijen en het formalisme in de poëzie 102
 - 4.6.1 Autonomiegedachte 103
 - 4.6.2 Eenheid van vorm en inhoud 103
 - 4.6.3 In het metafysische geankerd 105
- 4.7 Becommentarieerd literatuuroverzicht

- 5 Kunst als synthese van vorm en expressie 111**
- 5.1 Inleiding 111
- 5.2 Friedrich Nietzsche 113
 - 5.2.1 Dualiteit 114
 - 5.2.2 Wederzijdse noodzakelijkheid 114
 - 5.2.3 De Griekse tragedie 115
 - 5.2.4 Antiformalistisch 115
 - 5.2.5 Antiromantisch 116
 - 5.2.6 Het dionysische als synthese 116
 - 5.2.7 Wagnerkritiek 117
- 5.3 De symbooltheorie van Langer 118
 - 5.3.1 Kritiek op de nabootsingstheorie 118
 - 5.3.2 Het symbolische karakter van de taal 119
 - 5.3.3 Afbeeldingstheorie 120
 - 5.3.4 Intuïtieve symboliek 122
 - 5.3.5 Bezwaren tegen de expressietheorie 123
 - 5.3.6 Kunst is schepping van vormen die symbool staan voor het gevoel 123
- 5.4 Enkele kritische kanttekeningen bij Nietzsche en Langer 124
- 5.5 Het atelier van de kunstenaar:
 - Kandinsky over kunst als synthese tussen vorm en expressie 126
 - 5.5.1 Zuivere kunst 128
 - 5.5.2 Kritiek op het formalisme 129
 - 5.5.3 Innerlijke noodzaak 129
- 5.6 Becommentarieerd literatuuroverzicht 131

- 6 Het esthetisch oordeel: de erfenis van Kant 137**
- 6.1 Inleiding 137
 - 6.1.1 De prioriteit van het esthetisch oordeel 138
 - 6.1.2 Kritische filosofie 139
 - 6.1.3 Relevantie en actualiteit 140
 - 6.1.4 Kant over het oordeelsvermogen:
 - plaats en functie van de *Kritik der Urteilskraft* 141
- 6.2 Kant over zintuiglijke waarneming: de *Kritik der reinen Vernunft* 141

-
- 6.2.1 Transcendentale esthetica 142
 - 6.2.2 Transcendentale logica 143
 - 6.2.3 Transcendentale analytiek 143
 - 6.2.4 Transcendentale dialectiek 144
 - 6.3 Kant over zedelijk handelen: de *Kritik der praktischen Vernunft* 144
 - 6.4 Functie van de derde kritiek 146
 - 6.5 Kant over schoonheid: naar een kritiek van het smaakoordeel 148
 - 6.5.1 Belangeloos welbehagen 148
 - 6.5.2 Niet het verstand maar het gevoel is belangrijk 149
 - 6.5.3 Doelmatigheid zonder doel 150
 - 6.5.4 Gemeenschappelijke zin 154
 - 6.6 Kant over het sublieme en het artistieke genie 155
 - 6.7 Kant als synthese en scharnierpunt 158
 - 6.8 Bezwaren tegen Kant 160
 - 6.9 Becommentarieerd literatuuroverzicht 162

Deel 2

*Het verschijnsel kunst:
kunst in historisch en maatschappelijk perspectief*

- 7 **'Het einde van de kunst': de actualiteit van Hegel** 167
 - 7.1 Inleiding 167
 - 7.2 De plaats en functie van kunst in Hegels filosofie: de Absolute Geest 170
 - 7.2.1 Zelfbewustwording van de Geest 170
 - 7.2.2 Objectieve Geest 171
 - 7.2.3 De Absolute Geest 172
 - 7.2.4 Kunst als laagste trap van de Absolute Geest 172
 - 7.3 Hegels esthetica: kunst als zintuiglijk schijnen van de idee 173
 - 7.3.1 Kunst als noodzakelijke schijn 173
 - 7.3.2 Kunst als aanschouwing van de Idee 174
 - 7.3.3 Onderscheid tussen de schoonheid van de natuur en van de kunst 174
 - 7.3.4 Kritiek op Kant 175
 - 7.4 Hegel over kunstgeschiedenis 177
 - 7.4.1 Symbolische kunstvorm 177
 - 7.4.2 Klassieke kunstvorm 178
 - 7.4.3 Romantische kunstvorm 178
 - 7.4.4 Indeling van de afzonderlijke kunsten 179
 - 7.5 'Het einde van de kunst' 180
 - 7.5.1 Scopsis ten aanzien van Hegels these 181

- 7.6 Danto in het voetspoor van Hegel: het einde van de kunst 183
 - 7.6.1 Belang van de kunstfilosofie 183
 - 7.6.2 Belang van het historisch besef 184
- 7.7 Het atelier van de kunstenaar:
Marcel Duchamp (1887-1968) en het 'einde van de kunst' 187
- 7.8 Becommentarieerd literatuuroverzicht 188

- 8 Kunst en samenleving: een neomarxistisch perspectief 193**
 - 8.1 Inleiding 193
 - 8.2 Georg Lukács' verdediging van het klassieke realisme 196
 - 8.2.1 Vervreemding 197
 - 8.2.2 Warenfetisjisme 198
 - 8.2.3 Verdediging van het klassiek realisme 199
 - 8.2.4 Realisme versus naturalisme 200
 - 8.2.5 Veroordeling van het modernisme 201
 - 8.3 Bezwaren tegen Lukács: het expressionisme- en realismedebat 202
 - 8.3.1 Brecht contra Lukács 203
 - 8.3.2 Adorno contra Lukács 206
 - 8.4 Adorno's verdediging van het modernisme 208
 - 8.4.1 Relatieve autonomie van het kunstwerk 210
 - 8.4.2 Moderne kunst als kritiek 211
 - 8.5 Walter Benjamin over de technische reproduceerbaarheid van kunst 213
 - 8.5.1 Het begrip aura 214
 - 8.5.2 Onttovering 215
 - 8.5.3 Revolutionaire potentie 217
 - 8.6 Adorno contra Benjamin en de cultuurindustrie 219
 - 8.7 Becommentarieerd literatuuroverzicht 220

Deel 3

*De taal van de kunst:
van fenomenologie naar poststructuralisme*

- 9 Het fenomenologisch perspectief 229**
 - 9.1 Inleiding 229
 - 9.2 Heidegger over de oorsprong van het kunstwerk 234
 - 9.2.1 Cirkelgang 236
 - 9.2.2 Dingvergetelheid 237
 - 9.2.3 De schoenen van Van Gogh 241

-
- 9.2.4 Strijd tussen wereld en aarde 242
 - 9.2.5 De ondoorgrondelijkheid van het ding als zodanig 244
 - 9.2.6 Kunst en Waarheid. Kunst als Dichtung 244
 - 9.3 Merleau-Ponty over waarneming in de kunst 247
 - 9.3.1 Het subject als lichaam 248
 - 9.3.2 Primaat van het Zien 249
 - 9.3.3 Oorspronkelijke eenheid 250
 - 9.3.4 De magie van het zien 251
 - 9.3.5 De autonomie van het schilderij 252
 - 9.3.6 Creatieve expressie 253
 - 9.3.7 Schilderkunst en waarheid 254
 - 9.3.8 Taal en schilderkunst 256
 - 9.4 Het atelier van de kunstenaar: De twijfel van Paul Cézanne 257
 - 9.4.1 Voorbij het impressionisme 258
 - 9.4.2 Oorspronkelijke ervaring 259
 - 9.4.3 Fenomenologie van het schilderij 260
 - 9.4.4 Creatieve expressie 261
 - 9.4.5 Schilderkunst en waarheid 262
 - 9.5 Becommentarieerd literatuuroverzicht 263

 - 10 Het formalisme in een modern jasje: het semiotisch perspectief 267**
 - 10.1 Inleiding 267
 - 10.2 Enkele grondbegrippen uit de semiotiek 270
 - 10.2.1 Onderscheid tussen 'langue' en 'parole' 270
 - 10.2.2 Onderscheid tussen 'signifiant' en 'signifié' 271
 - 10.2.3 Onderscheid tussen 'denotatie' en 'connotatie' 272
 - 10.2.4 Onderscheid tussen het 'manifeste' en 'immanente' niveau 274
 - 10.3 Roland Barthes over mythologie 275
 - 10.3.1 De mythe als spraak 275
 - 10.3.2 De mythe als semiotisch systeem 276
 - 10.3.3 De vorm en het concept 278
 - 10.3.4 De mythe als gestolen taal 278
 - 10.3.5 De mythe is een gedepolitiseerde spraak 280
 - 10.3.6 De mytholoog als buitenstaander 281
 - 10.4 Het atelier van de kunstenaar:
verhaalstructuren in de klassieke Hollywoodfilm 281
 - 10.4.1 Maatschappelijke bepaaldheid 282
 - 10.4.2 Structurele analyse 283
 - 10.4.3 Tijd en ruimte 285
 - 10.4.4 Evaluatie 285
 - 10.5 Becommentarieerd literatuuroverzicht 286

- 11 Het poststructuralistisch perspectief 291**
 - 11.1 Inleiding 291
 - 11.2 Lyotard over de postmoderne conditie 294
 - 11.2.1 Moderniteit versus postmoderniteit 295
 - 11.2.2 Legitimeringscrisis 295
 - 11.2.3 Modern versus postmodern weten 297
 - 11.2.4 Lyotard en de Kantiaanse wending in het postmoderne denken 299
 - 11.2.5 Naar een esthetica van het sublieme: kunst als het 'tonen van het ontoonbare' 302
 - 11.2.6 Bezwaren tegen Lyotard 304
 - 11.3 Kritiek op de representatie: Jacques Derrida 306
 - 11.3.1 Intertekstualiteit 306
 - 11.3.2 Deconstructie 307
 - 11.3.3 Logocentrisme 308
 - 11.3.4 Displacement 308
 - 11.3.5 Kritiek op de mimesis 309
 - 11.3.6 Het differentiedenken 310
 - 11.3.7 Derrida en de kunst: het parergon 314
 - 11.4 Jean Baudrillard over de wereld als schijnvertoning 321
 - 11.4.1 Moderniteit versus postmoderniteit 322
 - 11.4.2 Het primaat van de betekenaar 323
 - 11.4.3 De logica van het simulacre 325
 - 11.4.4 Baudrillard: esthetische visie 327
 - 11.5 Jameson in het voetspoor van Baudrillard 328
 - 11.5.1 Ontwikkelingsstadia 328
 - 11.5.2 Postmodernisme versus modernisme 329
 - 11.5.3 Grens tussen hoge en lage kunst verdwijnt 330
 - 11.5.4 De nieuwe diepteeloosheid 331
 - 11.5.5 Het tanen van emotie 332
 - 11.5.6 Het tijdperk van het simulacre 332
 - 11.6 Het atelier van de kunstenaar: de videoclip als postmoderne kunst 335
 - 11.7 Becommentarieerd literatuuroverzicht 337

- 12 Nawoord 345**
 - 12.1 Mimesis 346
 - 12.2 De Kantiaanse wending 348
 - 12.3 Het esthetisch oordeel 349
 - 12.4 Einde van de kunst? 350

Register 352

Illustraties 361